

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 58.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,- per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

HUMANISME IN INDIA

Het zal duidelijk zijn, dat in een enorm land als India de humanistische beweging een ander karakter en een andere wijze van aanpak heeft dan in de Westerse wereld. De Radicale Humanistische Beweging, zoals zij daar heet en opgericht werd door een man met een langdurige politieke loopbaan, wijlen M. N. Roy, beweegt zich ook op politiek gebied en haar werk is vooral van opvoedkundige aard. Zij betreft haar leden uit de ontwikkelde middenklasse, in hoofdzaak in de steden aanwezig en verspreidt haar ideeën door lezingen en het uitgeven van een weekblad. Maar omdat zo de nadruk ligt op de opvoedkundige taak en in dit land het voorbeeld van de enkeling van zo grote betekenis kan zijn, is het een noodzaak en een opgave voor de beweging haar opvattingen tot werkelijkheid in het dagelijkse leven te maken en aan te moedigen, dat de leden in allerlei organisaties werkzaam zijn.

Evenals in Nederland meent men in India, dat humanisme geen zaak is voor een kleine selecte groep van gelijkgezinden, maar tot werkelijkheid in het gewone leven van alle dag moet worden. Onderwijzers en landbouwdeskundigen werken in de dorpen en verrichten daar vanuit hun humanistische overtuiging belangrijk werk in de politieke en sociale sfeer, vooral in de coöperaties, die in dit land een zo grote plaats bij de hervorming innemen. Elk jaar wordt er een conferentie van een week gehouden en na afloop vertrekken de deelnemers weer naar hun woonplaatsen in de meest afgelegen streken, waarbij zij afstanden moeten afleggen, waarvan wij in ons kleine, goed georganiseerde landje, geen begrip hebben. Con-

tact met gelijkgezinden kan voornamelijk alleen schriftelijk plaats vinden en door het lezen van het weekblad.

In enkele grote steden zijn groepen te vinden, die regelmatig bijeenkomen en waar men ook buitenlandse gasten met graagte ontvangt. In de afgelopen maanden heeft men van verscheidene Amerikaanse humanisten bezoek ontvangen, met als gevolg, dat de Indiase beweging meer steun van de beide Amerikaanse humanistische organisaties heeft gekregen. India is een arm land en van de leden worden grote offers aan tijd en inspanning geëist, maar de geldelijke bijdrage is slechts gering. De voornaamste bron van inkomsten zijn de abonnementsgelden voor het weekblad.

Enkele jaren geleden heeft de weduwe van Roy, die het werk van haar man heeft voortgezet en met enkele medewerkers de ziel van de beweging vormt, een bezoek aan Nederland gebracht en in een kleine kring van humanisten iets over het werk in haar land verteld. Haar toehoorders, die wel eens klagen over gebrek aan begrip en medewerking in de kring van de Nederlandse buitenkerkelijken, hebben met verbazing en diep respect geluisterd naar de schildering van het zware werk, dat in de miljoenenstaat India door deze mensen verricht wordt. Zij hebben echter één ding op ons voor, namelijk begrip en medewerking van de regering, die in haar strijd om India op te heffen uit de onbeschrijflijke armoede, steun verleent aan de arbeid van humanisten, die in hun program hebben neergeschreven dat de mens gebruik moet maken van zijn creatieve vermogens.

natuurlijk bewaart u de radiolezingen

Om U het bewaren mogelijk en het herlezen van de radiolezingen tot een genoegen te maken, is er een handig verzamelbandje te verkrijgen.

Aan dit linnen bandje, dat voorzien is van een gouden opdruk, zult U veel plezier beleven.

Als U nu bestelt kunt U profiteren van de lage prijs van f 1,95. Gireer het bedrag op postrekening 58 t.n.v. Humanistische Luisterkring het Woord van de Week te Utrecht.

„GEESTELIJK”

Het moet mij van het hart dat ik eigenlijk met een zekere tegenzin spreek. Misschien is dat voor U aanleiding onmiddellijk de knoppen af te draaien. Dat spijt me, maar daar kan ik verder ook niets aan doen. Laat ik u dus maar vertellen waarom. Niet omdat ik er iets tegen heb u op zondagmorgen vroeg uit uw bed te halen. Wel omdat het mij moeite kost mij voor te stellen hoe u daar nu zit met de bedoeling uw geestelijke ontbijt te verorberen. Een beetje slaperig nog! Een beetje geïrriteerd? Ja, u bent nu van plan een kwartier lang geestelijk leven te gaan leiden. Inmiddels hebt u misschien gevoeld waar de schoen wringt: het gaat over dat geestelijk leven, niet over levende geesten, niet over levensgeesten, niet over het geestige leven, maar over geestelijk leven.

En dat is een mond vol, overdrachtelijk bedoeld, dus al weer in de geest. Het zijn woorden, die in ons vaderland op zondag een bijzonder nadrukkelijke en plechtige klank hebben. Die klank ligt mij persoonlijk niet en vandaar alweer mijn tegenzin. We stuiten hier op oeroude tradities van onze cultuur, inderdaad, en ik hoor al verdedigen dat onze cultuur zonder geestelijk leven niet voorstelbaar is, een stelling die ik niet bestrijden zal, maar, wat bedoelen we er eigenlijk mee? Men wenst een onderscheiding te maken tussen de dingen van ons lichaam en de dingen die met veel abstractere zaken te maken hebben. Het hoort allemaal wel bij ons, maar tussen bijvoorbeeld de stelling van Pythagoras en mijn hamerteen bestaat een niet te verwaarlozen verschil van beleven, van sfeer, van waarde, ook al maakt mijn teen nog zo'n fraaie rechte hoek, die zoals u weet bij de driehoek behoort, waar Pythagoras zich over opwond. Het is inderdaad een gezonde zaak onderscheidingen te maken: ook al klinkt het wat schools. Er is de sfeer van onze hamerteen en de rest van ons lichaam, er is allerlei dat aan de orde komt wanneer mensen met elkaar omgaan en er is een sfeer, waarin we ons los van al deze dingen maken en ons bijvoorbeeld afvragen hoe de verhouding van rechthoekszijden en hypothenusa, van mens en wereld, van leven en dood is.

Tot hiertoe klopt het nog wel, maar nu komen de verwarringen, want nu gaat men waarderen, laagschatten en hoogschatten. De sfeer van het lichamelijke is de laag van het stoffelijke, van het lagere, het biologische (U weet: stof zijt gij en tot stof zult gij terugkeren!). In de omgang met de medemens zijn we dan een treetje hoger op de ladder gekomen, maar staan nog verdacht dicht bij de dieren: dieren hebben ook de neiging met elkaar om te gaan, zelfs in het nette; er bestaat zoiets als kudde-instinct bij koeien en andere graseters, ingewikkelde samenlevingsorganisaties bij bijen en mieren, dat is natuurlijk wel verhevener dan het puur stoffelijke, maar de mens is tot nog

hoger niveau voorbestemd. Hij heeft een ziel, of een geest, of iets dergelijks en stijgt daarmee ver boven de dieren uit.

Nu zult u misschien denken dat ik hier maar wat grapjes zit te maken en het geestelijke tot iets geestigs probeer te verwringen, maar dat is echt mijn bedoeling niet. Ik ben bezig met het begrip geestelijk leven, een woord dat onvermijdelijk zijn tegenstelling suggereert, beestelijk leven. Niet beestachtig, want dat klinkt zo onaangenaam voor onze hond. De ontwikkeling die ik u schetste is van Plato afkomstig, ook al was hij niet de eerste die in deze richting dacht.

Plato deed het naar aanleiding van de liefde. Deze kent eerst de aantrekkingskracht van het éne, zeer bepaalde schone lichaam. Doorgaande maakt de mens zich daar los van en wordt een bewonderaar van „het” ideaal schone lichaam, zoals onze teenagers Brigitte of Lolo of weet ik wie aanbidden. Het is echter te hopen, aldus Plato, dat we het daar niet bij laten en in de beminde nog iets anders ontdekken dan haar welgeschapen ledematen.

Hebben we dit echter eenmaal gezien dan stijgen we hoger, steeds hoger zoals u merkt, en ontdekken het beminnenswaardige van alle mensen die wij kennen, ja, tenslotte laten we dit alles achter ons en richten ons op de idee der schoonheid, die alles overkoepelt, lichaam, karakter, geest, niet van één mens, maar van alle mensen nu, vroeger en in de toekomst. Zo nadert de mens het rijk der goden, het rijk der onsterfelijkheid en oneindigheid. Plato's gedachtegang doet denken aan ons onderwijs, aan onze levensontwikkeling, ook al is er een principieel verschil. Nietwaar, we beginnen met de lagere school, we genieten daarna middelbaar onderwijs en tenslotte als het de goden behaagt belanden we bij het Hogere onderwijs, welk woord ik nu in Plato's geest met een hoofdletter schrijf. Zeker, niet ieder mens haalt dat Hogere en middelbare onderwijs.

Dat vinden de Platonisten eigenlijk jammer. Omgekeerd blijft echter het lager onderwijs onontbeerlijk voor het Hogere. Om de stelling van Pythagoras te kunnen bewijzen, moet je kunnen lezen en schrijven, laat staan als je hogere wiskunde wilt bedrijven. Het verschil tussen de Platonische gedachte en het onderwijs is duidelijk. De Platonisten achten iemand, die het Hogere niet kan bereiken triest tekort schieten, terwijl ons onderwijs hoe hoog het hier of daar ook moge stijgen, de betekenis en waarde van het lagere onderwijs nooit uit het oog kan verliezen. De belangrijkste fundamenteën voor karakterontwikkeling en verstandelijke ontplooiing worden wellicht op de kleuterschool gelegd! Anderzijds, het hogere onderwijs (nu zonder hoofdletter) is allerminst nodig voor een gelukkig en waardevol leven. De opeenvolging van lager naar hoger moge in zeker opzicht zinvol zijn (er

bestaan nu eenmaal verschillen), het is onhoudbaar daar waarderingen aan te verbinden. Bij de Platonisten wordt domheid een schande, gebrek aan lichamelijke schoon een onuitwisbare smaad, armoede een karakterfout, ziekte een met zonde en tekortschieten samenhangend gebrek.

Aan de andere kant wordt de geest iets onwerkelijks, iets spookachtigs (de Engelsen noemen ghost, spook), het wordt iets zwemerigs en ijsls. We gaan dan denken aan kluisenaars en asceten, die met uitgeteerde lichamen in de eenzaamheid aan het filosoferen zijn.

Tegen de achtergrond van iets minderwaardigs en beestelijks stijgt het geestelijke, zoals de damp van ammoniak als geest van zout de lucht invliegt, ook al weer geest. Verder doet het denken aan de laatste ademtocht (hij geeft de geest!), aan wind, aan lucht en aan al die ongrijpbare zaken, die misschien wel aan hun onvatbaarheid hun waarde en heilige geur ontlenden. Het vluchtige, onbestemde, het geheimzinnige, overal aanwezig: zo is het er, en zo is het verdwenen.

In Plato's ladder vinden we voorts een neiging, die bij ons in het algemeen hoog in ere wordt gehouden. Het streven en zoeken naar de volmaaktheid; het niet tevreden zijn met het eenmaal bereikte. Het is een kenmerk van ons westerse denken waar we trots op zijn, voor een belangrijk deel terecht. Waar de westerse mens zich ook mee bemoeide, hij had altijd de behoefte „er” meer van te maken dan anderen, dan wie ook. Tevredenheid met een bereikt resultaat keuren wij af. Wij zijn groot gebracht met de idee dat lui-in-de-zon-liggen tijd verknoeien is. Heb je niets te doen, zeggen we tegen onze kinderen, pak een boek, neem een handwerkje, maar doe wat!

En zo gaan we dan verbeteren, organiseren, mogelijkheden uitbuiten, exploiteren en elk verzet van de levende of dode materie prikkelt ons tot meer inspanning en energie. Meer kunnen doen en hoger kunnen komen, dat is de eerste regel van onze moraal. Dit nu heeft verstrekkende gevolgen en leidt in de eerste plaats tot versterking van onze schuldgevoelens. We hebben ons zelf immers een continu tekort opgelegd. Wij moeten altijd achterblijven bij ons ideaal. Daarenboven begeven wij ons door deze moraal voortdurend op het gebied van anderen, die we met onze organisatie- en opvoedingswoede storen en verontrusten. Eeuwen lang hebben wij door dit hooghartig en opdringerig ageren de zogenaamde onder-ontwikkelde volken tekort gedaan. Is het wonder dat dit haat en verzet wekt, zoals wij nu in Afrika en Azië overduidelijk zien?

Waartoe dit voor ons zelf leidt heeft misschien niemand zo raak geschetst als Kafka in het „Proces”. Op duistere wijze voelt de Westerse mens zich schuldig, maar hij weet niet waarom en waaraan. Hij wordt vervolgd en beschuldigd, maar weet niet door wie. Hij leeft in een wereld, die hem voortdurend op bedekte wijze aan zijn tekort (welk tekort?) herinnert. Als hij een bedel-

laar op straat ziet wordt hij bewogen, maar niet door medeleven, wel door schuldgevoel. Dit brengt hem tot vernederende slaafsheid, tot onvrij ageren, ja, tot wrede en zinloze explosies (Raskolnokof!).

De eierzuchtige, bezeten hang naar het hogere, geestelijke vervreemdt ons van ons zelf en wij verwijderen ons steeds verder van het zo noodzakelijke besef van de natuurlijke samenhang van lichaam en psyche, en daarenboven worden wij blind voor het verschil tussen ons werkelijk tekort en ons zondewaan. In deze ontwikkeling spreekt het begrip geest een grote rol. Wij zeggen dat de geest leeft, alsof het een beest was. Maar wat men geestelijk leven pleegt te noemen, heeft niets met het leven te maken. Het is eerder een conglomeraat van kreten en gebaren, van pogingen duidelijk te maken wat wij verlangen en voelen. De kreten verklinken, de gebaren volgen elkaar op. Er blijft niet veel meer dan sporen over. Sporen, die ons maar weinig vertellen over wat er werkelijk gebeurd is. Het kunstwerk vertelt ons dan wellicht nog het meeste, maar ook het kunstwerk is meestal maar moeilijk te begrijpen en te ontcijferen. Terwijl we deze sporen van ons leven verzelfstandigen, gaat ons leven door en eist zijn tol. Ons groeiende, veranderende lichaam, onze gevoelens ten opzichte van onze medemensen, onze seksuele impulsen, ons rijpen tot het einde, tot de dood.

In ons eierzuchtig streven het hogere steeds zuiverder en abstracter te beleven, vervreemden wij van ons zelf. Door het heimwee naar geestelijk en zelfstandig bestaan, dat uit dien hoofde eeuwig en oneindig is, verwaarlozen wij de gewone mens in ons en deze wrekt zich vroeg of laat. Het is een tragische situatie waarin wij niet alleen als Westerse mensen, maar eenvoudig als mensen vertoeven. Een oplossing lijkt onmogelijk, een terug uitgesloten.

Toch winnen wij met inzicht en begrip voor onze toestand. Inderdaad wij zijn vreemden in deze wereld. Dit besef dat op het eerste gezicht wanhopig lijkt, kan ons niettemin terugbrengen tot ons zelf, kan ons doen openstaan voor de tienduizend dingen van deze wereld, waarover de chinese filosoof praat. In de tienduizend dingen der wereld, waarbij ook de mens behoort, ook ons lichaam, kan alles weer bij elkaar komen, kan alles weer pril aanwezig zijn, zoals op de eerste dag der schepping, maar dan de schepping, die wij tot stand kunnen brengen door open te staan voor die tienduizend dingen. Waarbij de bloemen aan een tak, een rietstengel, een vogel of een kind ons, al is het ook maar voor een ogenblik, los kan maken van onze staat van vreemdeling; als we dan tenminste maar kunnen vermijden deze gebeurtenissen in onze onbeholpen geestelijke symbolen te verstarren, dat wil zeggen met woorden, woorden en nog eens woorden te verkleuren en te verflenzen. Dit zijn dan ook de momenten waarop we de radioknoppen van ons apparaat beter af kunnen draaien.

Dr. V. W. D. SCHENK

HUISDIEREN

Ik heb eens gelezen, dat mensen die sentimenteel met huisdieren zijn in het algemeen geen mensenvrienden zijn. Zulke stellingen lijken mij wat al te gemakkelijk, want straks komt er dan iemand die vertelt, dat een vent met een hond altijd een sadist is. Overigens, maar dit tussen haakjes, weet ik bij het klimmen der jaren steeds minder wat ik onder een mensenvriend moet verstaan. Als ik iedereen het beste wens en mij tegenstander verklaar van wederzijds schieten, onderdrukken of treiteren, ben ik dan een mensenvriend?

Het lijkt mij beter het woord vriendschap voor andere gelegenheden te bewaren. Haakje sluiten.

Het is doorgaans gemakkelijker met honden en katten om te gaan dan met mensen. Die beesten roddelen niet en zijn te stom om kwaad te doen. Ze hebben een overzichtelijk samenstel van gewoonten en brengen ons dus zelden in ongelegenheid. Ze weten het nooit beter dan wij, gedragen zich slaafs en als wij hen in ruil voor hun slaafsheid te eten en te drinken geven, zijn ze wel zo vriendelijk in onze buurt te blijven. Dat noemen we dan trouw. Wij menen liefde te kunnen kopen met een bakkie melk en een klui.

Dat is een vergissing. Maar afgezien daarvan vind ik een hond en een kat wel gezellige dieren. Van de meeste andere dieren houd ik niet.

Wij hebben namelijk een menigte kleine tot zeer kleine huisdieren, die ik hartgrondig verfoei. Daar zijn in de eerste plaats de muizen, die ons huis van tijd tot tijd als woning kiezen. Soms zien we hen in geen maanden, maar dan opeens zijn ze er weer. Wij bespeuren, dat zij mee-eten van de spijzen die wij van ons zuurverdiende geld hebben ingekocht. Zij doen hun gevoeg op de plaatsen, waar wij onze maaltijden plegen te bereiden en dat vinden wij onsmakelijk.

Dan gaan wij denken over muizevallen, maar laks als wij zijn kopen we die dan nog niet. Wanneer echter des avonds de dieren kriskras door de kamer beginnen te rennen nemen de plannen vastere vorm aan. Er zijn bijzonder brutale exemplaren bij. In het begin draven de kleine dieven snel naar een donker hoekje en verdwijnen. Waarheen weten we niet, want gaten zien we niet. Langzamerhand worden ze wat vrijer. Ze schijnen te denken, dat ze wel over ons heen kunnen lopen. Maar zó zijn we nou ook weer niet. We roepen „kss!” en als dat niet helpt zeg ik: „Donder op!”

Na enige tijd merken ze, dat deze kreten vrij ongevaarlijk zijn en blijven dan soms

rustig zitten kijken. Dan wordt het te mal. We hebben eens een muis gehad, die bij mijn bureau ging zitten en me gewoonweg uitlachte. Toen heb ik een val gekocht.

Die heb ik toen nog niet dadelijk gezet, want ik weet uit ervaring, dat het eerste wat je vangt je wijsvinger is. Je besmeert zo'n plankje zorgvuldig met boter of kaas of een lekker vet randje van de ham en zet de zaak op scherp. Zó scherp, dat je nagel er blauw van ziet. Dit is het ogenblik, waarop je de muis echt gaat haten. Je probeert het nog eens, maar gaat wat grover te werk. Met het gevolg, dat de volgende ochtend ham, kaas of boter zijn verdwenen en dat de muizen waarschijnlijk met dikke buiken en glimmende snorren ergens onder de vloer dankbaar liggen te slapen.

En eigenlijk zijn we zelf ook dankbaar, dat we niets gevangen hebben, want een onthoofde muis vinden we griezelig. We hebben dan ook wel eens geprobeerd de muizen af te kopen, zoals onze voorouders dat met de Noormannen hebben gedaan. We legden dan in de hoek waar zij plachten te verdwijnen een kleine hoeveelheid voedsel neer in de hoop, dat ze de rest onaangeroerd zouden laten en niet meer door het huis zouden zwerven. We hebben getracht ons in de gedachtenwereld van de muis te verplaatsen. Maar net, als we ons in de muizenpsyche voldoende hadden ingeleefd, bleven ze zonder aanwijsbare oorzaak weg.

Wij hebben nog meer van zulke gasten. Neen, geen luizen en sinds de hongerwinter hoegenaamd geen vlooiën meer. Maar wel vliegen. Smerige beesten, die over de aardbeien scharrelen, terwijl ze wie weet waar vandaan zijn gekomen. En ook muggen. Die komen net als de weemoedigheid van Elschot des avonds, wanneer men slapen gaat. Zij cirkelen boven je hoofd, strijken dan onverwacht neer en kunnen letterlijk je bloed wel drinken. Het omgekeerde is figuurlijk ook het geval. Vooral, als je jezelf een keer of wat een flinke klap in het gelaat hebt gegeven, waarmee je wel de slaap maar zelden de mug verjaagt.

Verder hebben we op gezette tijden zeer kleine beestjes op bezoek, die wij mieren noemen, maar niet op gewone mieren lijken. Zij vestigen zich bij voorkeur op fijne vleeswaren en in koektrommels. Ze zijn zó klein, dat je ze niet proeft en voorzover wij na kunnen gaan zijn ze niet dadelijk schadelijk, want wat ze eten mag geen naam hebben. Maar we vinden het onplezierig en voelen ons genoopt allerlei meubelen met de poten in bakjes water te plaatsen.

Neen, een echte dierenvriend ben ik beslist niet.

H. H.

lezingen voor de radio

zo. 26 juni VARA 9.45 uur	Anna Blaman: „Spreken in het openbaar”.
zo. 3 juli VARA 9.45 uur	P. Spigt: „De hervorming van het leed”.
di. 5 juli AVRO 16.00 uur	P. A. Pols: Verouderde begrippen?
zo. 10 juli VARA 9.45 uur	P. Spigt: „De hervorming van het leed”.
zo. 17 juli VARA 9.45 uur	Th. W. Polet: „Waarom zouden we ons druk maken”.
zo. 24 juli VARA 9.45 uur	Mevr. mr. H. Singer-Dekker: „Mensen zijn redelijker dan U denkt”.
zo. 31 juli VARA 9.45 uur	H. G. Cannegieter: „Humanistische lectuur”.